

Antoni Cetnarowicz

SLOVENCİ IN POLITIKA POLJSKIH POSLANCEV
V DRŽAVNEM ZBORU V LETIH 1867–1868

Med Slovenci je pod konec 1866. leta naraščala vznemirjenost zaradi vse odločnejše izražanih teženj po dualistični ureditvi monarhije, ki naj bi imela usodne posledice tako za njih same kot tudi za druge slovanske narode. Slovenski narodni delavci so z veliko pozornostjo spremljali dejavnost Poljakov in Čehov. Od njih so pričakovali, da bodo odločno zavrnili dualizem in ostali zvesti načelom federalizma, vznemirjali pa so jih vladini poskusi koketiranja s Poljaki. Dopisnik iz Ljubljane je v Slovencu 3. januarja 1867 zapisal, da si vlada že nekaj časa prizadeva pridobiti njihovo soglasje za uvedbo dualizma. V ta namen je Gołuchowskega imenovala za namestnika v Galiciji, zapostavljala Ukrajince in tako »Poljcem« ni vzela nade »o ponovljeni Poljske«. Vendar Poljaki ne bi smeli pozabiti, pripominja dopisnik, da jih vlada potem, ko bo dosegla svoj cilj, ne bo več upoštevala.¹ S takim mnenjem in dvomi ne soglašata dunajski dopisnik, ki zatrjuje, da Poljaki zastopajo federalistični program in da glede državnopravnih vprašanj soglašajo s Čehi, pri čemer se sklicuje na mnenja, kakršna je bilo slišati v gališkem Sejmu. Ni pa znano, dodaja, ali se eni in drugi nameravajo udeležiti izrednega zasedanja Državnega zbora.²

V bojazni pred uvedbo dualizma se je slovensko narodno gibanje pospešeno notranje utrnilo, kar dokazujejo z velikim uspehom Slovencev končane volitve v Državni zbor januarja 1867³. Potem ko je Beust prevzel vlado, so med Slovenci začele krožiti govorice o obljubah, kakršne naj bi dal Poljakom. Med drugim naj bi, kot omenja V. Klun v pismu Bleiweisu 11. februarja, Galicija dobila večjo avtonomijo, Gołuchowski položaj dvornega kanclerja in tudi v vladi naj bi bilo mesto za Poljaka. Navedel pa je tudi stališče lista Czas, glasila krakovskih konzervativcev, iz katerega je jasno razvidno, da se Poljaki s temi ugodnostmi ne bodo dali zvabiti in da ne težijo po priznanju posebnega položaja, temveč se izrekajo za takšen ustroj monarhije, ki bi vsem narodom zagotavljal enake pravice. Glede na tako deklaracijo Klun meni, da bi morali Čehi, Poljaki in Slovenci združiti svoje napore in oditi na Dunaj, kjer bi lahko skupaj s federalisti in avtonomisti iz drugih dežel dobili večino in v svojo korist spremenili ustavo.⁴

S tega zornega kota so zanimive Zarnikove pripombe v članku O solidarnosti Slovanstva v Avstriji, objavljenem 19. februarja 1867. leta v Slovencu. Avtor meni, da je v trenutnem položaju prav od stališča Poljakov odvisno, ali bo vladi uspelo izpeljati projekt dualistične preobrazbe monarhije. V tem odločilnem trenutku morajo dokazati, da držijo obljubo, ki sta jo dala v Pragi A. Potocki in S. Tarnowski, da ne bodo storili nobenega koraka brez dogovora s Čehi. Ne bi smeli pozabiti na izkušnje iz zadnje vstaje in se zavedati, »da jim nihče drugi na svetu prijatelj ni kot avstrijski Slovan«. Poljake opozarja Zarnik, kako pogubne bodo posledice, če bodo pustili druge Slované na milost in nemilost Nemcem in Madžarom, in jim kot boljše rešitev nakazuje stisk rok in skupno delovanje v korist federacije. Če pa se bodo Poljaki vseeno sporazumeli z Nemci ali Madžari – ugotavlja dalje Zarnik – se bo treba držati Čehov.⁵

¹ Slovenec, št. 1, 3. januarja 1867.² Prav tam, št. 4 in 5, 10. in 12. januarja 1867.³ V. Melik, Volitve na Slovenskem 1861–1918, Ljubljana 1965, str. 209–210; isti, Slovenska politika ob začetku dualizma, ZČ, XXII, 1968, str. 31–32. Czas je objavil besedilo poziva kranjskega volilnega odbora in dodal, da je izmed vseh odborov prav ta »najbolje dojel položaj svoje dežele in svoje naloge do volilcev« (Czas, 17. januarja 1867).⁴ D. Lončar, Iz politične korespondence dr. J. Bleiweisa, Naši zapiski, Ljubljana 1909 (v nadaljnjem besedilu Iz politične), str. 131; prim. Slovenec, št. 19, 14. februarja 1867 (poziv proti udeležitvi zasedanja Državnega zbora). Za sporazum s Čehi in Slovenci in za solidarno politično akcijo na zasedanju Državnega zbora sta se zavzemala Gazeta Narodowa in Dziennik Lwowski (Gazeta Narodowa, 16. in 17. februarja 1867; Dziennik Lwowski, 1. januarja in 17. februarja 1867). Tesne stike s češkimi, poljskimi in južnoslovanskimi federalisti (med drugim s Tomanom) je s pomočjo šifriranih pism vzdrževal Jerzy Lubomirski (W. Wislocki, J. Lubomirski (1817–1872), Lwów 1928, str. 142); glej J. Zdrada, Volitve v Deželni zbor 1867. leta, Letopis knjižnice Poljske akademije znanosti, Kraków, 9. letnik, 1963, str. 44–46.⁵ Slovenec, št. 21, 19. februarja 1867; glej M. Gorše, dr. V. Zarnik, Ljubljana 1940, str. 63–64. Na srečanju federalistov v Pragi ni bila sprejeta pomembnejša odločitev, ki bi druge dežele obvezovala k solidarnosti s češkim stališčem (I. Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovenska zgodovina, 2. del, Ljubljana 1956, str. 581–582).

Avtor članka z naslovom *Dualizem*, podpisan s psevdonimom A. D. Zagorski, meni, da morajo v primeru, če se bodo dali Poljaki za ceno posebnih ugodnosti pritegniti v Državni zbor, vsi drugi Slovani »prekleti Poljake kot izdajalce« in ne smejo poslati svojih predstavnikov na Dunaj.⁶

Sklep gališkega sejma z dne 2. marca 1867 o udeležbi zasedanja Državnega zbora je povzročil med Slovenci vznemirjenje. Češki voditelj L. Rieger, ki ga je Bleiweis prosil za nasvet o nadaljnjem ravnanju, je izrazil zaskrbljenost, da utegne stališče, ki so ga sprejeli Poljaki, škoditi slovanski solidarnosti. Napovedal je, da Čehi ne bodo šli na Dunaj, menil pa je, da bi to morali storiti Slovenci. Predstaviti bi morali pomisleke v imenu »dežele in naroda«, se odločno izreči proti dualizmu in za federalizem, se sporazumeti s Poljaki in Tirolci, nato pa ob priložnosti protestno oditi.⁷ Novice, ki jim sicer niso bili všeč odnosi v gališkem sejmju, v katerem manjka »slovanske sloge«, prav tako pa ne odločitev o umiku pripravljene adrese, ki je predstavljala isto idejo kot adrese deželnih zborov v Ljubljani, Pragi, Brnu in Innsbrucku, so izrazile upanje v solidarnost federalističnega tabora, ki bi – po njihovem mnenju – lahko v parlamentu, skupaj s Čehi, dobil večino.⁸

Udeležba na zasedanju Državnega zbora in taktika v prihodnosti je bila tema korespondence med narodnimi delavci na Kranjskem in Štajerskem. L. Svetec je na Vošnjakovo vprašanje napovedal, da se bodo Slovenci iz Kranjske udeležili zasedanja v parlamentu, in je to svetoval tudi slovenskim poslaneom iz Štajerske. Tam naj bi se s Poljaki in Tirolci dogovorili o nadaljnjih korakih. Menil je celo, da bi lahko Slovenci in Poljaki, »edini in složni«, odločili, »kam se bode nagnila vaga«. Tudi če bi ta solidarnost odpovedala, bi Slovenci morali ostati v Državnem zboru in iskati podporo pri kakšni drugi stranki, ker »smo preslabi, da bi se vladi tako demonstrativno vstavljali«. Vendar pa ni popolnoma izključil možnosti odhoda, za kar pooblašča kranjske poslance odločitev kluba, če bi menili, da bo to koristno za njih in slovensko zadevo.⁹ Tudi R. Razlag se je strinjal, naj slovenski poslanci s Štajerske ostanejo v Državnem zboru. Bil je celo prepričan, da bi na Dunaju Slovenci kot posredniki med sptimi narodi lahko tako prispevali k »dobi splošnega porazumljenja«.¹⁰

Zasedanje Državnega zbora se je začelo 20. maja. Prve dni je kazalo, da v političnih debatah Slovenci nastopajo skupaj s Poljaki in poslanci iz Tirolske.¹¹ Prišel pa je odločilni trenutek – razprava in glasovanje o adresi. Pred sveže sklenjeno zvezo je bil prvi resni preizkus. Konzervativni poslanci iz Tirolske Giovanelli, Jäger in Greuter, ki so navezali tesne stike s Slovenci, so se bali, kot se je izkazalo iz pisem Giovanellija, da je vladi uspelo z obljubami Poljake delno pritegniti na svojo stran. Vendar pa je Giovanelli menil, da bodo Poljaki kljub določeni zadržanosti v vseh pomembnih zadevah glasovali s Tirolci in Slovenci. O tem ga je prepričal govor K. Krzeczunowicza proti adresi.¹² Poljski poslanci so v pogovoru o posameznih točkah adrese predlagali spremembe in popravke, ki so jih podpirali Slovenci in Tirolci, Toman pa je pri popravku, ki ga je v zvezi s 13. členom ustave predlagal Krzeczunowicz, zahteval poimensko glasovanje.¹³ Zaradi tega je bilo za Slovence precejšnje presenečenje, ko so tik pred odločilnim glasovanjem zvedeli, da so se Poljaki odločili glasovati za adresno. Izkazalo

⁶ Slovenec, št. 23, 23. februarja 1867.

⁷ D. Lončar, n. d., str. 72; I. Prijatelj, n. d., 2. del, str. 125–126.

⁸ Novice, št. 10 in 13, 6. in 27. marca 1867.

⁹ L. Svetec J. Vošnjaku 7. in 23. aprila ter 7. maja 1867, Arhiv Slovenije, korespondenca J. Vošnjaka LIX; I. Prijatelj, n. d., 2. del, str. 126.

¹⁰ R. Razlag J. Vošnjaku, 9. maja 1867, NUK, inv. št. 37/62. Pripomniti je treba, da so odločitve, kakršne so bile sprejete na znamenitem zasedanju lvovskega sejma 2. marca, izzvale živahne razprave tako med gališkimi politiki in publicisti kot med emigranti. Nekateri, med njimi J. Lubomirski, A. Potocki, J. Szujski in S. Tarnowski, so obžalovali, da so »Poljaki zavrgli zastavo federacije«, in se zavzemali za sodelovanje s Čehi in južnimi Slovani (L. Sapieha ženi, 1. in 20. maja 1867, knjižnica Narodnega muzeja v Krakovu, sig. 1158; Przegląd Polski, 1867/68, str. 120–121, 134–135, sig. 327). W. Czartoryski in W. Zamojski, ki sta delovala v emigraciji, sta menila, da je dolžnost poljskih poslancev na Dunaju potegovati se za avtonomijo ne samo za Galicijo, ampak tudi za »brate Slované« (Spomenica generala Zamojskega, 20. maja 1867, Knjižnica Czartoryskich v Krakovu, sig. 6767; glej misli za govor kneza Czartoryskega ob obletnici Ustave 3. maja, Knjižnica Czartoryskich, zapiščina H. Wyzniškega, 1868). Drugačje sta na to zadevo gledala v emigraciji D. Skarzyński, dunajski dopisnik kneza W. Czartoryskega (D. Skarzyński B. Zaleskemu 16. aprila 1867, Knjižnica Czartoryskich, sig. 6951), v domovini pa F. Ziemiałkowski (Minister F. Ziemiałkowski, Rzecznik napisana z okoliznoščami dziesiątej rocznicy jego ministerstwa, Kraków 1883, str. 9).

¹¹ Novice, št. 22, 29. maja 1867. To linijo je podpiral Dziennik Lwowski in pri tem podobno kot Svetec opozarjal, da Poljaki in Slovenci skupaj štejejo nad 40 glasov in lahko imajo (ob predpostavki, da vsi Nemci ne bodo vedno složno glasovali) večkrat odločilen vpliv (Dziennik Lwowski, 28. maja 1867).

¹² P. Molisch, Briefe zur deutschen Politik in Österreich von 1848 bis 1918, Wien–Leipzig 1934, str. 93–95.

¹³ Sten. Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des Reichsrathes (v nadaljnjem besedilu Sten. Protokolle), IV, Session, 7. Sitzung, 5. junija 1867, str. 137.

se je, da se je Beust prej zaupno srečal s Potockim, Ziemiałkowskim in Krzeczunowiczem in jih z obljubami o izpolnitvi nekaterih zahtev Poljakov, pa tudi o priznanju avtonomije drugim deželam, prepričal, da so se vrnili v dvorano in glasovali za adresu.¹⁴ Zyblikiewicz je tedaj v imenu poljske delegacije izjavil, da so s sprejetjem take odločitve hoteli odvrniti sum, da nasprotujejo osnovni zadevi, to je sporazumu z Madžari. Zaradi takšnega preobrata je Toman, ko je spregovoril v imenu slovenske delegacije, opozoril na svoje stališče v razpravi, po katerem bi moral glasovati proti adresi, a je, kot je poudaril, skupaj s kolegi sklenil spremeniti prvotni načrt.¹⁵ To je med Slovenci povzročilo začudenje. Bleiweis, ki sicer ni skrival presenečenja, je vendarle skušal s predstavitvijo okoliščin pojasniti ravnanje poslancev. Pojasnjeval je, da je njihovo odločitev narekovala solidarnost s Poljaki, s katerimi so skupaj nastopali v adresni debati. Ni dvomil, da so naredili ta korak po preudarku in z mislijo na koristi svoje domovine. Pozneje, ko so se z vseh strani razlegali protesti, je poudaril, da bo solidarnost s Poljaki in Tirolci lahko prinesla konkretne koristi, ko bo prišlo do odločanja o pomembnih vprašanjih, saj skupaj razpolagajo s precejšnjim številom glasov. Opozoril je pred prenatrjenim in preostrim obsojanjem poslancev in kot primer navedel poljske časopise, ki so kljub nezadovoljstvu glasovanje poljskih poslancev ocenili kot »spodobno in politično zrelo«.¹⁶ Podobno mnenje je izrazila Zgodnja danica, ki pa je ostreje obsodila Poljake za razkol v opoziciji. Časopis jim je poleg tega očital, da v iskanju zgolj lastnih koristi niso vstopili v noben klub.¹⁷

Ko so Slovenci v parlamentu glasovali za adresu, so pričakovali, da bo Beust bolj popustljiv do njihove zahteve, tako kot je bil do Poljakov. Avstrijski minister je res sprejel slovensko delegacijo in obljubil, da bodo upoštevane nekatere zahteve glede večjih pravic za slovenski jezik v šolah in uradih, ustanovljeni slovenski oddelki v organih deželne uprave v Gradcu in Celovcu in na sodiščih zaposleni slovenski uradniki, poleg tega pa je dal Tomanu koncesijo za izgradnjo železnice skozi Gorenjsko.¹⁸

Sodelovanje poljsko-slovensko-tirolske koalicije je obrodilo sadove v pomembni razpravi 27. junija 1867. leta o spremembi 13. člena februarske ustave. Ko je predsednik zbornice Giskra predlagal, da bi bila pri glasovanju o posameznih točkah zakona potrebna navadna večina, je proti temu protestiral Zyblikiewicz, podprli pa so ga Toman, Greuter in baron Petrino iz Bukovine in zagrozili celo, da se bodo pri glasovanju vzdržali, če zbornica njihove zahteve ne bo sprejela. Na koncu je bil sprejet način glasovanja, ki ga je predlagal Zyblikiewicz.¹⁹ V razpravi 18. julija 1867 o predlogu finančne komisije o ustanovitvi vlade za Cislitvanijo je spet prišlo do sodelovanja Poljakov, Slovencev in Tirolcev. Novice so poudarile, da je samo zaradi odločnosti Tomana, Svetca, Zyblikiewicza in Greuterja propadel projekt, ki so ga predlagali nemški liberalci.²⁰ Toman in Zyblikiewicz sta nastopila skupaj v ustavni komisiji pri obravnavi predloga zakona o sodni oblasti. Oba sta dokazovala, da projekt ni dal zadostnega jamstva o upoštevanju narodnih pravic.²¹ Poljaki in Slovenci so solidarno nastopili tudi 5. oktobra 1867, ko se je začela splošna razprava o temeljnih zakonih. Oster boj se je bil med nemškimi centralisti in avtonomisti med razpravo o zakonu o sodni oblasti. Najprej so Slovenci podprli Zyblikiewicza, ki je nasprotoval predlogu nemškega poslanca Waserja o odložitvi tret-

¹⁴ F. Beust: *Aus drei Vierteljahrhundert*, 2. del, Stuttgart 1887, str. 113; /J. I. Kraszewski/, *Rachunki z roku 1867*, 1. del, Poznań 1868, str. 570.

¹⁵ Sten. Protokolle, IV. Session, 8. Sitzung, 5. junija 1867, str. 173; glej *Neue Freie Presse*, št. 993, 6. junija 1867; *Gazeta Narodowa*, 8. junija 1867; I. Prijatelj, n. d., 2. del, str. 584.

¹⁶ Novice, št. 24 in 25, 12. in 19. junija 1867, glej I. Prijatelj, n. d., 2. del, str. 129.

¹⁷ Zgodnja danica, 20. junija 1867. Vladna *Neue Freie Presse* je izrazila navdušenje nad sprejetjem adrese in pri tem pripomnila, da so Poljaki in Slovenci glasovali za adresu ne zaradi Nemcev, temveč zaradi Madžarov (*Neue Freie Presse*, št. 994, 7. junija 1867). Ko se je poljska delegacija junija udeležila svečanosti ob kronanju v Pešti, se jim je cesar zahvalil za njihovo stališče pri glasovanju o adresi. Gołuchowski je namreč cesarja med prvo avdienco opozoril, da so Poljaki s svojo izjavo »potegnili za sabo Slovence, Tirolce in druge« (M. Zyblikiewicz A. Potockemu, 12. junija 1867, Državni arhiv v Krakovu, Arhiv Potockih, sig. 456).

¹⁸ G. Kolmer, *Parlament und Verfassung in Österreich*, Brunn 1902, str. 335; A. Fischel, *Materialien zur Sprachenfrage in Österreich*, Brunn 1902, str. 335; I. Prijatelj, n. d., 2. del, str. 127, 584–587; V. Melik, *Slovenska politika*, str. 34; prim. Czas, 6. julija 1867.

¹⁹ Sten. Protokolle, IV. Session, 14. Sitzung, 27. junija 1867, str. 270; Novice, št. 27, 3. julija 1867; *Dziennik Lwowski*, 1. julija 1867 (dodatek); I. Homola-Dzikowska, *Mikołaj Zyblikiewicz (1823–1887)*, Wrocław 1964, str. 43. *Neue Freie Presse* je precej spoštljivo pisala o poljskih poslancih, zlasti o nastopu Zyblikiewicza. Strinjala se je z nekaterimi njegovimi zahtevami, tudi z mestom za Poljaka v vladi, z ostrimi in zlobnoironičnimi besedami pa je napadla Tomana (*Neue Freie Presse*, št. 1034 in 1041, 19. in 26. julija 1867).

²⁰ Novice, št. 30, 24. julija 1867; Czas, 21. julija 1867.

²¹ *Dziennik Lwowski*, 20. septembra 1867.

jega branja zakona, pozneje pa, ko je Toman na osnovi 14. člena februarске ustave zahteval dvotretjinsko večino za sprejetje zakona, sta ga podprla Zyblikiewicz in Krzeczunowicz. Žal je centralistična večina oba predloga preglasovala.²²

Do novega resnega spora med liberalno večino in opozicijo je prišlo 8. oktobra 1867 med razpravo o splošnih pravicah državljanov in pristojnosti Državnega zbora. V obrambi avtonomije in upoštevanja narodnostnih pravic sta s poljske strani nastopila Ziemiałkowski in Zyblikiewicz. Toman se je v svojem govoru v celoti strinjal z Ziemiałkovskim glede avtonomije in enakega obravnavanja vseh narodov Avstrije ter pri tem dodal, da je življenjska pot Ziemiałkowskega »dokaz, kakšno vrednoto mu predstavlja posameznik in kakšno narodi«.²³

Veliko komentarjev in protestov je izzvalo glasovanje treh slovenskih poslancev (Svetca, Kluna in Lipolda) za sprejetje nove ustave, proti čemur so bili vsi Poljaki. Novice so v tem videle izneverjenje načelom, izraženim v adresi kranjskega Deželnega zbora in poudarili, da so celo običajno neodločni Poljaki glasovali proti. Svetec je v obrambo dokazoval, da nova ustava z ničemer ne zmanjšuje avtonomije, temveč jo glede nekaterih zadev celo povečuje. Prav tako je skušal pojasniti, zakaj se v tem primeru ni ravnal po načelu solidarnosti s Poljaki. To je pomembno zato, ker je na začetku sodil med pristaše tesnega sodelovanja s poljskimi poslanci. Poljaki so skušali doseči prenos pristojnosti o mnogih zadevah na deželne zборе. Svetec je tedaj zapisal: »Mi smo jih sicer podpirali iz solidarnosti, vendar nismo bili v srci prepričani, da bi to tudi za nas Slovence dobro bilo. Namen Poljakov je bil očiten; oni so hoteli s tem Rusine čisto v svojo oblast dobiti; nam, ki smo v mnogih deželnih zboraх v manjšini, dozdevalo se je, da bi za nas bolje bilo, ako bi se narodne reči v Državnem zboru obravnavale, ker je bolj nevtralen in bolj pravičen, nego Deželni zbori (na priliko koroški, štajerski itd.). Naši poslanci, ki so zoper glasovali, storili so to neki z ozirom na Poljake, in neki z ozirom na Tirolce. Tako smo imeli vsak svoje motive.«²⁴ Svojo prvotno odločitev o glasovanju za sprejetje ustave je pod vplivom Poljakov spremenil Černe.²⁵

V dveh obsežnih člankih, objavljenih v Novicah januarja in februarja 1868, se je Svetec branil pred očitki, da so slovenski poslanci opustili federalistični program, dokazujoč, da ustava vsebuje zagotovila ohranitve avtonomije in narodne enakopravnosti. Glede drugega očitka, da je ostalo vprašanje združitve Slovencev nedotaknjeno, je odgovoril, da so proti tvorjenju narodnih skupnosti Čehi in Poljaki, tako da se od njih zdaj ne da pričakovati pomoči.²⁶

Drugačen odnos vlade do Poljakov kot do drugih zgodovinskih narodov glede jezikovne enakopravnosti in vsi »posebni oziri«, s katerimi jih je obdaroval (med drugim napoved poziva Poljaka v vlado), so povzročali med Slovenci nezadovoljstvo.²⁷ Drugače so na to gledali slovenski poslanci v Državnem zboru, za kar nam kot primer lahko služi Černetova izjava 20. novembra 1867 v pogovoru o izboru delegacije. Pri označevanju položaja posameznih narodov v monarhiji je ugotovil, da so bili Poljaki v Avstriji preveč zatirani, da bi jim zdaj zavidali nekoliko boljši položaj.²⁸ Politika slovenskih poslancev v Državnem zboru je povzročila nastanek dveh taborov v slovenskem narodnem gibanju: tabor oportunistov, ki je podpiral dejavnost poslancev v parlamentu, in tabor, ki je predstavljal opozicijo tej liniji in zahteval odločno stališče v odnosu do vlade in med prve zahteve postavljal geslo zedinjene Slovenije.²⁹

Ko je začelo izhajati mladoslovensko glasilo Slovenski narod, so začele naraščati kritike dejavnosti slovenskih poslancev v Državnem zboru. Po češkem časopisu so navajali kritike, ki so obtoževale Slovence in Poljake izdaje federalističnega programa. V njih so poudarjali, da

²² Novice, št. 41, 9. septembra 1867; Zgodnja danica, 10. oktobra 1867.

²³ Sten. Protokolle, IV Session, 32 Sitzung, 8. oktobra 1867, str. 793: »Ich werde von dem Werthe der Autonomie, der Gleichberechtigung und der gleichen Befriedigung der österreichischen Völker nach der begeisterten Rede des Herrn Dr. Ziemiałkowski nicht reden; sein Leben ist Zeugniß, was für einen Werth sie für den einzelnen Menschen, was für einen Werth sie für die Völker hat«; prim. Novice, št. 42, 16. oktobra 1867; Czas, 11. oktobra 1867.

²⁴ Novice, št. 43, 23. oktobra 1867. K temu problemu se je vrnil Svetec v obširnem odprtem pismu, poslanemu Novicam (Novice, št. 44, 30. oktobra 1867).

²⁵ Novice, št. 45, 6. novembra 1867.

²⁶ Novice, št. 5 in 7, 29. januarja in 12. februarja 1867.

²⁷ Novice, št. 35 in 37, 28. avgusta in 11. septembra 1867.

²⁸ »Die Polen in Österreich . . . diese Nation in Österreich genug verdächtigt und verfolgt wurde, als dass man ihnen gegenwärtig ihre etwas bessere Lage missgönnen sollte« (Sten. Protokolle, IV. Session, 53 Sitzung, 20. septembra 1867, str. 1459); glej Novice, št. 48, 27. septembra 1867.

²⁹ V. Melik: Slovenska politika, str. 46–47; isti, Slovensko narodno gibanje za časa taborov, ZČ, XXIII, 1969, str. 82–83.

so imeli Poljaki od tega vsaj nekaj koristi, medtem ko Slovenci ničesar.³⁰ Sklicujoč se na Dziennik Lwowski je Slovenski narod s precejšnjim zadovoljstvom zabeležil naraščanje opozicije do ravnanja poljskih poslancev v Državnem zboru, prav tako pa proti njim usmerjene napade nemškega liberalnega tiska. Pisal je, da je Galicija, ki ni dobila nobenih političnih pravic, zdaj prevzela grehe svojih poslancev in nosi kazen za njihovo politično brezbriznost.³¹ Težnje Čehov in Poljakov, da bi jim bile priznane podobne pravice kot Madžarom, so med Slovenci zbujale skrb nad usodo Avstrije. Če bi uspelo Čehom, so ugotovile Novice, bi nedvomno od Cislitvanije odpadla tudi Galicija. Ko pa je Slovenski narod komentiral pogovore poljske delegacije v Pešti o morebitni uniji Galicije z Madžarsko, je ugotovil, da bi se vlada za to res odločila samo zato, da bi laže opravila s Čehi.³² Novice so vznemirjale tudi druge skrbi. Sklicujoč se na dunajski Zukunft so objavile novico, da je na Dunaju ustanovljen poljski odbor, ki ima za nalogo obnoviti poljsko državo. »Uboga Avstrija«, ugotavljajo Novice, »ako hoče vsak sam svoji biti, kmalu te ne bo nič«. V isti številki so bila objavljena tudi premišljevanja ruskega časnika Golos na temo ogrožene enotnosti Avstrije. Mar Avstrija ne vidi, so pisali, »da Poljaki ne marajo za avtonomijo, ampak da hočejo poljsko kraljestvo, s tem pa bi Avstrija zgubila eno z najboljših izhodnih dežel.«³³

Avgusta 1868 je Slovenski narod objavil komentarje Gazete Narodowe, Dziennika Poznanijskiego, Przeglądu Polskiego in Dziennika Lwowskiego, ki so izražali nezadovoljstvo z dejavnostjo poljskih poslancev v Državnem zboru. Opazili so tudi določene podobnosti v načinu opravičevanja slovenskih in poljskih poslancev.³⁴

Izmed vseh deželnih zborov je ob začetku zasedanja 22. avgusta največjo pozornost Slovencev pritegnil galicijski. Slovenski narod je opazoval spopad dveh konceptov, od katerih se je eden zavzemal za priključitev k češki in federalistični opoziciji, drugi pa je z naklonjenostjo vladi »iskal ugodnosti«, in se spraševal, kateri bo prevladal. V središču zanimanja se je znašel F. Smolka, ki je takoj po začetku zasedanja zahteval ukinitve sklepa z dne 2. marca 1867 in odstop poslancev. Slovenci so ta korak z navdušenjem pozdravili. Slovenski narod in Slovenski gospodar sta pisala, da je Smolkovo zahtevo podprl Zyblikiewicz, kar pa, kot vemo, ni bilo res, saj je Zyblikiewicz najprej zahteval popravek, pozneje pa je vložil posebno zahtevo, naj sejm revidira ustavo, in s tem pokopal Smolkovo zahtevo.³⁵

Slovenski narod je v obširnem dopisu z Dunaja, objavljenem 3. septembra 1868, pisal o nezmanjšanem zanimanju političnih krogov za zasedanje gališkega sejma in projekt Smolka ter ponovil mnenje, ki je zvenelo kot pobožna želja, da se bodo Poljaki priključili »slovanski opoziciji«, ki jo bo vlada morala upoštevati. Vlada je zdaj poklicala Gołuchowskega na Dunaj, je menil dopisnik, ker hoče s pomočjo njegovega velikega vpliva v domovini prepričati Poljake, da bi ostali pri stari politiki. Dopuščali so celo možnost, da bo Beust v pogovoru s poljskim državnikom poskusil kot strašilo uporabiti nevarnost, ki grozi Galiciji s strani Rusije. Vendar so menili, da lahko vpliv Gołuchowskega izenači Smolka. Ovacije, kakršnih je bil deležen v Lvovu in številne čestitke, ki jih je prejemal iz vse države, so po mnenju časopisa kazale, da poljski narod stoji za njim in njegovo stranko. V zaključku dopisa je avtor prišel do dveh sklepov: da obstajajo določene podobnosti med položajem Poljakov in Slovencev in njihovo oportunistično politiko ter da so Slovenci spoznali, v katero smer bi morala stremeti njihova dejavnost.³⁶ Dokaz priznanja Smolku in politiki, ki jo je vodil, je telegram, ki so mu ga poslali udeleženci žalskega tabora 6. septembra 1868.³⁷

Bolj skeptično so ocenjevali dogodke v Galiciji ljubljanski konzervativci. Giskra predlogoma Smolka in Zyblikiewicza, ki ju je obravnavala posebna komisija, ni napovedoval

³⁰ Slovenski narod, št. 7, 16. aprila 1868.

³¹ Prav tam, št. 10, 23. aprila 1868.

³² Prav tam, št. 48, 26. julija 1868; Novice, št. 24, 10. junija 1868; Slovenski gospodar, 30. julija 1868.

³³ Novice, št. 4, 22. januarja 1868.

³⁴ Slovenski narod, št. 53 in 59, 6. in 21. avgusta 1868.

³⁵ Prav tam, št. 62, 63, 64, 27. in 29. avgusta ter 1. septembra 1868; Slovenski gospodar, 3. septembra 1868; Novice, št. 35, 26. avgusta 1868; glej I. Homola-Dzikowska, n. d., str. 48 sl.; I. Pannenkowa, Walka Galicji z centralizmem wiedeńskim, Lwów 1918, str. 83–84, 102 sl.; S. Kieniewicz, Adam Sapieha (1828–1903), Lwów 1939, 197 sl.

³⁶ »Mi Slovenci vidimo iz vsega tega prvič, da je mnogo enakosti med našim in poljskim stanjem, našo nesrečo, lovečo se in poljsko lovečo se politiko, drugič pa vidimo, kam se nam je postaviti v političnem delanju (Slovenski narod, št. 65, 3. septembra 1868).«

³⁷ Prav tam, št. 67, 8. septembra 1868.

uspeha. Poljakom so Novice očitale, da so nestanovitni in da Ukrajincem odrekajo pravice, ki jim pripadajo.³⁸ V nasprotju s konzervativci so se mladoslovenci še naprej z navdušenjem izražali o Smolku in njegovi stranki, ki je po njihovem mnenju utrdila svoj položaj. Zanimiv je dogodek iz štajerskega Deželnega zbora. Vošnjak se je v svojem govoru proti adresi skliceval na Smolka (čeprav ga poimensko ni omenjal). Imenoval ga je enega »prvih politikov svojega časa« in »najiskrenejših domoljubov svojega naroda«, ki glasno kritizira oportunistično politiko poslancev. Ko je Vošnjak nadalje dokazoval, da ta politika v očeh vlade ni deležna pri-znanja, kakršno bi ji pripadalo, ga je namestnik prekinil in opomnil, da je v parlamentu.³⁹

Če povzamemo, lahko opozorimo na določeno neenotnost med stališči slovenskih politič-nih delavcev do politike poljskih poslancev v Državnem zboru. Slovenski poslanci v dunaj-skem parlamentu in zagovorniki oportunistične, realistične politike v slovenskih deželah so bili pripravljeni v imenu solidarnosti, ki je povezovala federaliste, in v upanju na popustljivost vlade sodelovati s Poljaki. Pri tem pa niso bili zmeraj brez dvomov in omahovanj, kar je raz-vidno vsaj iz stališča Svetca in njegovih kolegov pri glasovanju za sprejem nove ustave. Libe-ralci, zbrani okrog Slovenskega naroda, ki so kritično ocenjevali stališče in dejavnost sloven-skih poslancev v Državnem zboru, pa so se na podoben način izražali o politiki poljskih pos-lancev in ene in druge obtoževali, da so opustili federalizem.

Prevedel Mladen Pavičić

³⁸ Novice, št. 37, 9. septembra 1868.

³⁹ Slovenski narod, št. 72, 19. septembra 1868.

Zusammenfassung

DIE SLOWENEN UND DIE POLITIK DER POLNISCHEN ABGEORDNETEN IM REICHSRAT IN DEN JAHREN 1867–1868

Antoni Cetnarowicz

In der allgemeinen Diskussion, die in den Jahren 1867–1868 über die Umgestaltung der Habsburgermonarchie geführt wurde, verfolgten die Slowenen mit grossen Aufmerksamkeit das Vor-gehen der Polen. Obwohl sie wussten, dass die Regierung versuchte, die Polen für sich einzuneh-men, indem sie versprach gewisse Konzessionen einzugehen, war der Grossteil der Slowenen über-zeugt, dass die Polen dem föderalistischen Plan treu bleiben und sich gegen den Dualismus ausspre-chen werden. V. Zarnik war sich dessen bewusst, dass gerade von der Haltung der Polen abhängen werde, ob es der Regierung gelingt, den Dualismus einzuführen. Die slowenischen Politiker, die über die Teilnahme im Reichsrat diskutierten, zogen die Haltung der Tschechen und Polen in Betracht. Als der galizische Landtag über die Entsendung seiner Abgeordneten in den Reichsrat entschied, sprach sich L. Svetec auch für die Teilnahme der Slowenen und ihre Verständigung mit den Polen und den Tirolern aus. Er glaubte, dass diese Koalition in grundlegenden politischen Angelegenheiten entscheiden könnte.

Zu Beginn der Beratungen im Reichsrat im Mai 1867 traten die Slowenen, Polen und Tiroler gemeinsam in den politischen Debatten auf. Zwar waren die Slowenen überrascht von der Abstim-mung der Polen für die Annahme der Adresse, doch um die Einmütigkeit und die Harmonie im Haus zu wahren, entschlossen sie sich auch dafür zu stimmen. J. Bleiweis versuchte diesen Schritt damit zu rechtfertigen, dass es notwendig sei, die Solidarität mit den Polen und den Tirolern zu erhalten, denn diese könnte später konkrete Vorteile bringen. In den Debatten, betreffend der Verfassungsänderung, der Bildung der Regierung für Cisleithanien, der allgemeinen Bürgerrechte und der Kompetenzen des Reichsrates haben die slowenischen, polnischen und tiroler Abgeordne-ten mitgearbeitet.

Die slowenische Presse kritisierte die Regierung, wenn sie versuchte, die Polen zu begünstigen und ihnen versprach politische Konzessionen einzugehen. »Slovenski Narod« kritisierte seit seinem Erscheinen auch die Politik der slowenischen Abgeordneten, die mit den Polen zusammenhielten. Man warf den Polen vor, dass ihre Forderungen nach der Anerkennung besonderer Rechte für Galizien zum Zerfall Österreichs führen könnten. Grosse Aufmerksamkeit zogen die Beratungen des galizischen Landtages im August 1868 auf sich. Unter den Jungslowenen rief F. Smolka das grösste Interesse hervor. Sein Antrag, die Mandate der Abgeordneten sollen abzugeben werden, wurde mit grossem Enthusiasmus empfangen. Die Konservativen aus Laibach hingegen beurteilten die politische Lage in Galizien mit gewissem Pessimismus und kritisierten die Polen für ihre Haltung gegenüber den Ukrainern.

INŠTITUT ZA NOVEJŠO ZGODOVINO

SLO-61000 Ljubljana, Kongresni trg 1, tel. 061/156-152

Inštitut od leta 1960 izdaja revijo **Prispevki za zgodovino delavskega gibanja (PZDG)**, ki se je leta 1986 preimenovala v **Prispevke za novejšo zgodovino (PNZ)**. Revija objavlja razprave, članke, historično dokumentacijo, poročila o simpozijih, knjižna poročila in recenzije, različne bibliografije in tekočo bibliografijo sodelavcev inštituta. V prvih letih izhajanja je bila revija izrazito usmerjena v zgodovino naprednega delavskega gibanja in NOB, vedno bolj pa je širila krog svojega objavljanja tudi na širša področja slovenske zgodovine. Zdaj lahko rečemo, da je to revija za novejšo slovensko zgodovino. Uredništvo se trudi, da bi bila revija pestra, kvalitetna in sodobna.

Prilagamo seznam še dostopnih letnikov, pri čemer opozarjamo, da sta letnika 1962 in 1973 že razprodana, nekaj letnikov pa je že skoraj razprodanih. Revijo lahko naročite pri založbi Park, SLO-61000 Ljubljana, Kongresni trg 13, kupite pa pri vseh slovenskih knjigarnah.

PZDG 1960/1
PZDG 1960/2
PZDG 1961/1-2
PZDG 1963/1-2
PZDG 1965/1-2
PZDG 1966/1-2
PZDG 1967/1-2
PZDG 1968/69, 1-2
PZDG 1970/1-2
PZDG 1971/72
PZDG 1974
PZDG 1975/76
PZDG 1977
PZDG 1978/79

PZDG 1980
PZDG 1981
PZDG 1982
PZDG 1983
PZDG 1984
PZDG 1985
PNZ 1986
PNZ 1987
PNZ 1988
PNZ 1989/1 – Trideset let Inštituta za zgodovino delavskega gibanja. – Bibliografije.
PNZ 1989/2
PNZ 1990
PNZ 1991

ZBIRKA ZGODOVINSKEGA ČASOPISA

Na upravi Zgodovinskega časopisa (SLO-61000 Ljubljana, Aškerčeva 12, tel. 061/150-001, int. 210) lahko naročite naslednje zvezke knjižne zbirke ZČ:

1. **Edvard Kardelj-Sperans in slovensko zgodovinopisje.** Ljubljana 1980, 44 strani. – **112 SLT**

Zbornik objavlja predvsem gradivo z izrednega občnega zbora Zgodovinskega društva za Slovenijo (2. marca 1979) ob štiridesetletnici izida knjige Edvarda Kardelja-Speransa »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja«.

2. **Franc Šebjanič: Šolnik in domoljub Adam Farkaš (1730–1786).** Ljubljana 1982, 24 strani. – **72 SLT**

Razprava o doslej skoraj nepoznanem zaslužnem prekmurskem protestantskem učejaku in rektorju šopronskega liceja.

3. **Zgodovina denarstva in bančništva na Slovenskem.** Posvetovanje ob štiridesetletnici Denarnega zavoda Slovenije, Ljubljana, 11. in 12. decembra 1984. Ljubljana 1987, 134 strani. – **240 SLT**

Zbornik objavlja 15 razprav o denarstvu, bančništvu, zaslužkih, cenah in življenjskih stroških na Slovenskem od antike do obdobja po drugi svetovni vojni.

4. **Dušan Kos: Bela krajina v poznem srednjem veku.** Ljubljana 1987, 76 strani. – **168 SLT**

Razprava o srednjeveški zgodovini Bele krajine (politične, upravne, cerkvene razmere, plemstvo, gospodstva, mesta, agrarna kolonizacija).

5. **Janez Cvirn: Boj za Celje. Politična orientacija celjskega nemštva 1861–1907.** Ljubljana 1988, 88 strani. – **192 SLT**

Na podlagi nemških virov je avtor prikazal postopen prehod celjskih Nemcev od liberalne, v nacionalnem oziru manj napadalne politike do narodnostnega radikalizma, vsenemštva, antisemitizma in poudarjanja superiornosti arijske rase, ki so prevladali v desetletju pred 1. svetovno vojno.

6. **Predrag Belić: Prva tri desetletja jezuitov in Slovenci (1546–1569).** Ljubljana 1989, 40 strani. – **108 SLT**

Predvsem na podlagi korespondence škofa Textorja z Ignacijem Lojolskim so prikazane cerkvene razmere v Sloveniji, Textorjeva prizadevanja, da bi jezuit postal ljubljanski ali tržaški škof ter filoprotestantsko razpoloženje slovenskih študentov teologije v Rimu.

7. **Marta Verginella: Družina v Dolini pri Trstu v 19. stoletju.** Ljubljana – Trst 1990, 36 strani. – **96 SLT**

Večplasten vpogled v družinsko življenje vaške skupnosti, tipologija družin in poročnih zvez ter spremembe zaradi bližine mesta Trsta.

8. **Rajko Bratož: Vpliv oglejske cerkve na vzhodnoalpski in predalpski prostor od 4. do 8. stoletja.** Ljubljana 1990, 72 strani + pril. – **176 SLT**

Zgodovinska sinteza razvoja krščanstva v nekdanjem slovenskem prostoru od nastopa verske svobode do pokristjanjenja Slovencev.

9. **Petra Svoljšak: Slovenski begunci v Italiji med prvo svetovno vojno.** Ljubljana 1991, 56 strani. – **160 SLT**

Leta 1915 so italijanske oblasti po zasedbi področij na desnem bregu Soče izselile civilno prebivalstvo; iz različnih krajev Italije so se vrnili na domove spomladi 1919.